

जरबेरा फुलशेती उत्पादन तंत्रज्ञान

डॉ. नेहा काळे

सहाय्यक प्राध्यापिका
श्रमशक्ती कृषी महाविद्यालय, मालदाड

डॉ. अतुल मुराई

प्राचार्य
कृषी महाविद्यालय, आमखेडा

जरबेराच्या फुलाचा आकर्षकपणा व तसेच या फुलाचा ताजेपणा आणि टिकाऊपणा या गुणधर्मामुळे हे शोभिवंत फुले लग्नकार्ये, इतर समारंभात आणि फुलांचे गुच्छ बनवण्यासाठी याचा वापर मोठ्या प्रमाणात केला जातो. जरबेरा फुलाचे प्लॉवर मार्केटमधील व्यावसायिक मूल्य जास्त आहे. जरबेराची लागवड शहरांच्या जवळच्या परिसरात होत आहे. नाशिक परिसरातील पॉलीहाऊसमध्ये या फुलझाडांची लागवड करून या पिकापासून चांगला नफा मिळविण्यास खूप वाव आहे.

बाजाराच्या वाढत्या मागणीमुळे भारतातील जरबेरा फुलशेतीची लागवड दिवसेंदिवस वाढत आहे. जरबेरा लागवड करणेसाठी मोठ्या प्रमाणात गुंतवणूकीची गरज असते. यामध्ये जरबेरा लागवडीसाठी प्रमुख हरितगृह तयार करणेसाठीचा खर्च जास्त येतो.

महत्त्व:

जरबेराच्या फुलझाडाला वर्षभर सतत फुले येतात म्हणून उद्यानात लागवड करण्यासाठी हे फुलझाड खूप उपयोगात आहे. याशिवाय कटपलॉवर्स या फुलांना चांगली मागणी आहे, कटपलॉवर्स व्यतिरिक्त बागबगिचांमध्ये, खाजगी बंगले किंवा इमारतींचा परिसर सुशोभित करण्यासाठी या फुलझाडांची ताटण्यात लागवड करतात.

क्षेत्र आणि उत्पादन:

जरबेराचे मूळ स्थान दक्षिण आफ्रिका असून जरबेराचे काही प्रकार भारताच्या हिमालयात आणि नेपाळच्या उंच पर्वतमय प्रदेशातील आहे. जगातील विविध हवामानात या फुलझाडांची व्यापारी तत्वावर लागवड केली जाते. महाराष्ट्रातील नगर जिल्ह्यातील आणि त्या खालोखाल पुणे जिल्ह्यात जरबेराची मोठ्या प्रमाणावर लागवड केली जाते. याव्यतिरिक्त नाशिक, सांगली, कोल्हापूर, सातारा, सोलापूर, अकोला, औरंगाबाद व इतर जिल्ह्यातूनही या झाडाच्या लागवडीस वाव आहे.

हवामान:

जगामधील उष्ण व समशीतोष्ण हवामानाच्या प्रदेशात जरबेराची पीक उघड्या शेतात घेतात. मात्र अति थंडी हवामानात असलेल्या प्रदेशात जरबेराची पीक धुव्यापासून वाचविण्यासाठी हे पीक काचगृहात घेतात. महाराष्ट्रातील उष्ण व कोरड्या आणि समशीतोष्ण हवामानात हे चांगल्या प्रमाणात घेता येते. भरपूर सूर्यप्रकाश, मोकळी हवा व सर्वसाधारण ५०० ते ६१५ मीली मीटर पाऊसमान या पिकाच्या वाढीसाठी योग्य असते.

तर अति पाऊस, बराच मोठा काळ अति थंडी व कडक उन्हाळा जरबेराच्या उत्पादनास मानवात नाही. १२ अंश ते २५ अंश सेल्सिअस तापमान, ५० ते ६० % आद्रता आणि रात्रीचे १२ अंश सेल्सिअस तापमान असल्यास या फुलांचे प्रत चांगली मिळते.

जमीन:

जरबेराच्या लागवडीसाठी पाण्याचा योग्य निचरा होणारी, हलकी मध्यम काळी किंवा पोयट्याची जमीन अधिक योग्य असते.

सामान्यपणे ३० ते ४५ से.मी. माध्यम खोलची काळी व ५ ते ७ दरम्यान सामू असलेली जमीन जरबेराच्या लागवडीसाठी सर्वात चांगली आहे.

खते व्यवस्थापन:

जरबेरा हे पीक सेंद्रिय खताच्या वापरात चांगल्याप्रकारे प्रतिसाद देते. त्यामुळे फुलांची चांगली प्रत व काढणीनंतर चांगला टिकाऊपणा पाहिजे असल्यास पिकाला भरपूर प्रमाणात सेंद्रिय खते देणे आवश्यक आहे. या पिकाची लहान व्यापारीदृष्ट्या लागवड करावयाची असल्यास लागवडीपूर्वी शेतात हेक्टरी २० ते ३० टन चांगले कुजलेले शेणखत टाकावे. लागवडीच्या वेळी हेक्टरी ५० किलो नत्र नंतर ५० किलो स्फुरद आणि ५० किलो पालाश हि खते द्यावी.

पाणी व्यवस्थापन:

जरबेरा या पिकाला योग्य वेळी योग्य प्रमाणात परंतु नियमित पाणी देण्याची अत्यंत आवश्यकता आहे. फुलांच्या बाहेरच्या वेळी प्रमाणापेक्षा जास्त पाणी दिल्यास फुलांची प्रत खराब होण्याची शक्यता असते. यासाठी जमीन व हवामान पाहून गरजेनुसार पाणी द्यावे.

पावसाळ्यात १० ते १२ दिवसांच्या, हिवाळ्यात ८ ते ९ दिवसांच्या आणि उन्हाळ्यात ४ ते ६ दिवसांच्या अंतराने पिकाला नियमित पाणी द्यावे.

महत्वाच्या किडी आणि त्यांचे नियंत्रण:

जरबेरा पिकावर किडींचा कमी प्रमाणात उपद्रव होतो. कधीकधी मावा, फुलकिडे, तुडतुडे, पांढरी माशी, पाने गुंडाळणाऱ्या अळ्या व सूत्रकृमी सारख्या किडींचा कमी अधिक प्रमाणात उपद्रव दिसून येतो.

या सर्व प्रकारच्या किडींच्या नियंत्रणासाठी १० लिटर पाण्यात १६ मिलिलिटर डायमेटोएट, १५ मिलिलिटर मोनोक्रोटोफॉस किंवा २० मिलिलिटर म्यलाथिऑन हे कीटकनाशक मिसळून फवारणी करावी.

महत्वाचे रोग आणि त्यांचे नियंत्रण:

जरबेरा पिकावर मुळकूज, खोडकूज, करपा भुरी आणि केवडा या रोगांचा प्रादुर्भाव दिसून येतो. या रोगांचे वेळीच नियंत्रण करावे अन्यथा मोठे नुकसान होण्याचा संभव आहे.

मूळकूज व खोडकूज:

जमिनीतील विविध प्रकारच्या बुरशींमुळे हा रोग होतो. पिकांमध्ये जास्त काळ पाणी साचून राहिल्यामुळे या रोगाचे प्रमाण वाढते.

उपाय:

या रोगाचा प्रादुर्भाव टाळण्यासाठी उत्तम निवऱ्याची जमीन लागवडीसाठी निवडावी. याशिवाय रोगाची लागण दिसून आल्यास १० लिटर पाण्यात २५ ग्रॅम कॉपर ऑक्सिक्लोराईड या ताम्रयुक्त बुरशीनाशक द्रावण तयार करून झाडाच्या खोडाच्या बुडाशी ओतावे.

फुलांची काढणी:

जरबेराची लागवड केल्यापासून दीड ते दोन महिन्यात फुले येण्यास सुरुवात होते. यापुढे तापमान आणि पाऊसमानानुसार फुलांचे बहर कमीजास्त प्रमाणात येतात. कडक थंडी, खूप पाऊस असलेल्या काळात या फुलझाडापासून थोडे कमी प्रमाणात उत्पादन मिळते. जरबेराच्या फुलांचे देठ जितके जाड असतात तितकी हि फुले जास्त टिकतात.

आडसाली उसामध्ये आंतरपिके:

आडसाली उसाची लागवड १५ जुलै ते १५ ऑगस्ट या कालावधीत केली जाते. आडसाली उसाचा कालावधी १६ ते १८ महिन्यांचा असतो. उसाची लागवड केल्यानंतर पूर्ण उगवण होण्यासाठी ६ ते ८ आठवड्यांचा कालावधी लागतो. सुरुवातीच्या कालावधीमध्ये उसाची वाढ हळू होत असल्यामुळे उसाच्या दोन सऱ्यांमध्ये आंतरपिक घेण्यासाठी भरपूर मोकळी जागा असते. उसामध्ये आंतरपिक घेतल्याने एकूण निव्वळ उत्पन्नात वाढ होते. उसासाठी बियाणे, खते व आंतरमशागतीसाठी केलेला खर्च आंतरपिकाच्या उत्पन्नातून निघून जातो. आडसाली उसामध्ये द्विदल वर्गातील भुईमूग, सोयाबीन व चवळी ही पिके किंवा मुळा, कोथिंबीर, मेथी व कांदा यासारखी भाजीपाल्याची आंतरपिके घेता येतात. द्विदल वर्गातील आंतरपिके घेतल्यास जमिनीचा पोत सुधारतो.

आंतरपिकांसाठी बीजप्रक्रिया:

कांदा: थायरम ३ ग्रॅम प्रति किलो बियाणे.

सोयाबीन: रायझोबियम जीवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि स्फुरद विरघळणारे जीवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यासाठी.

भुईमूग: रायझोबियम जीवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम आणि स्फुरद विरघळणारे जीवाणू संवर्धक २५० ग्रॅम प्रति १० किलो बियाण्यासाठी.

फुलांची काढणी केल्यानंतर फुलांच्या देठाखालील १० सेंटीमीटर अंतरावर फुले अलगदपणे चिमटीत धरून दाबावीत. यामुळे देठातील पोकळी मधील हवा निघून जाते. अशी फुले फुलदाणीत ठेवल्यास पाणी शोषून घेण्याचे काम लवकर सुरु करतात. यामुळे फुले टवटवीत राहतात.

उत्पादन:

जरबेराची एकदा लागवड केल्यावर २ ते ३ वर्ष या फुलझाडांपासून उत्पादन घेता येते. या पिकाच्या हेक्टरी लागवडीपासून दरवर्षी साधारण ५ ते ७ लाख फुलांचे उत्पादन मिळते.

पॅकिंग:

प्रत्येक फुलांसाठी स्वतंत्र प्लास्टिक पॅकिंग:

या पद्धतीमुळे प्रत्येक फुलांसाठी वेगळ्या छोट्या प्लॅस्टिकच्या पिशव्यांचे पॅकिंग करावे लागते. यानंतर सर्व फुले प्लास्टिक पिशवीत बसतील अशा पद्धतीने पॅकिंग करतात.

पुठ्यावर फुलांचे पॅकिंग:

या पद्धतीमुळे प्रत्येक फुल हे राखीप्रमाणे लटकावतात आणि सर्व फुलांचे दांडे रबर बँडणे पुठ्याच्या मागील बाजूस बांधून क्रेटमध्ये भरतात. यामुळे फुलांची प्रत कमी होत नाही. अशा फुलांना परदेशात चांगला भाव मिळतो.

फुले टिकवणे:

लांब देठासह फुले काढून लगेच पाण्यात ठेवल्यास हि फुले ५-६ दिवस टवटवीत राहतात. फुले काढल्यानंतर ती जास्त काळ टिकवण्यासाठी फुलांचे दांडे सिल्व्हर नायट्रेट अथवा साखरेचे द्रावण आणि ८ एच. क्यू. सी. यांच्या द्रावणात २४ तास बुडवून ठेवल्यास ती जास्त काळ टिकतात.

(संपर्क: +९१ ८२०८८२६९४२)